

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНІ ТА ПРИКЛАДНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

<https://doi.org/10.34142/23129387.2021.65.03>

УДК 159.9

ORCID 0000-0002-0804-6607

СПЕЦИФІКА САМОРЕГУЛЯЦІЇ НАВЧАЛЬНО- ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ

Володимир Г. Бережний,

*Аспірант кафедри психології і соціальної роботи,
Західноукраїнський національний університет, Україна
E-mail: v.berezhnyi31@gmail.com*

Актуальність дослідження. У соціономічних професіях, де складно визначити критерії успішності та обчислити з певною точністю продуктивність та ефективність праці фахівця, проблема успішності у професії розкривається у категоріях задоволеності працею та інтересу до її предмету, саме тому виявлення внутрішньо орієнтованих детермінант саморегуляції процесом оволодіння майбутнім соціономічним фахом є нагальною проблемою сучасної психології.

Мета дослідження: виявити особливості саморегуляції навчально-професійної діяльності студентів соціономічних фахів з урахуванням успішності у цій діяльності.

Методи дослідження: методика дослідження стилю саморегуляції студентів В. моросанової, методика дослідження академічної саморегуляції Десі-Райана, методика дослідження цілеспрямованості Снайдера. Вибірку досліджуваних склали 247 студентів соціономічних фахів.

Результати дослідження: у статті представлені результати порівняльного аналізу показників саморегуляції навчально-професійної діяльності майбутніх фахівців соціономічного профілю.

Висновки: Емпірично виявлено, що спеціальність соціономічного напрямку професій, якою оволодіває студент, має значущість у рівні розвитку його стилевих показників саморегуляції навчально-професійної діяльності та цілеспрямованості у навчанні, утім є

несуттєвою у розвитку академічної саморегуляції у термінах теорії Е.Десі – Р.Райана. Цілеспрямованість у навчанні є найвищою у майбутніх психологів, а стильові особливості саморегуляції навчання студентів вище у майбутніх менеджерів.

Вища академічна успішність позитивно позначається на усіх показниках саморегуляції навчання у виші, крім самостійності та зовнішнього регулювання.

Найбільш суттєвий синергійний вплив академічної успішності та специфіки майбутньої професії виявлено для показників здатності до планування та зовнішньої регуляції навчально-професійної діяльності: в успішних у навчанні майбутніх журналістів вищими є показники зовнішнього регулювання у навчанні, а в успішних у навчанні студентів-психологів виявлено найвищі показники здатності до планування навчання.

Ключові слова: саморегуляція, навчально-професійна діяльність, студенти, соціономічні професії, цілеспрямованість, академічна успішність.

Specifics of self-regulation of educational and professional activity of future socionomic professionals

Vologymyr H. Berezhnyi,

graduate student of Department of Psychology and Social Work,

West Ukrainian National University, Ternopil, Ukraine

E-mail: v.berezhnyi31@gmail.com

Relevance of research. In socionomic professions, where it is difficult to determine the criteria for success and calculate with some accuracy the productivity and efficiency of the specialist, the problem of success in the profession is revealed in the categories of job satisfaction and interest in its subject.

The Aim of the study: to identify the features of self-regulation of educational and professional activities of students of socionomic specialties, taking into account the success in this activity.

Research methods: the style of self-regulation of students V. Morosanova technique, methods of research of academic self-regulation of Desi-Ryan, methods of research of Snyder's purposefulness. The sample consisted of 247 students of socionomic specialties.

Results: the article presents the results of a comparative analysis of indicators of self-regulation of educational and professional activities of future socionomists.

Conclusions: It is empirically found that the specialty of the socionomic direction of professions, which is mastered by the student, is important in the level of development of his stylistic indicators of self-regulation of educational and professional activities and purposefulness in

learning, but is insignificant in the development of academic self-regulation. Purposefulness in learning is highest in future psychologists, and stylistic features of self-regulation of student learning are higher in future managers. Higher academic performance has a positive effect on all indicators of self-regulation of higher education, except for independence and external regulation. The most significant synergistic influence of academic success and the specifics of the future profession was found for indicators of ability to plan and external regulation of educational and professional activities: successful future journalists have higher indicators of external regulation in education, and successful students of psychology have the highest ability to planning an educational process.

Keywords: *self-regulation, educational and professional activity, students, socionomic professions, purposefulness.*

Вступ. Соціокультурні трансформації сучасного суспільства висувають нові вимоги до майбутнього фахівця – його компетентності, впевненості у собі, конкурентоспроможності, наполегливості у подоланні професійних труднощів, умотивованості на успіх та високі результати діяльності, яка передбачає високі регулятивні здатності. Успішність, виступаючи в якості оцінки та самооцінки ефективності життя і діяльності людини, пов'язана із особистісним зростанням, самоствердженням, самореалізацією, самоактуалізацією та задоволеністю життям та діяльністю, стає безперечною цінністю сучасності (Фоменко, 2018). Утім у соціономічних професіях, де складно визначити критерії успішності та обчислити з певною точністю продуктивність та ефективність праці фахівця, проблема успішності у професії розкривається у категоріях задоволеності працею та інтересу до її предмету, саме тому виявлення внутрішньо орієнтованих детермінант саморегуляції процесом оволодіння майбутнім соціономічним фахом є нагальною проблемою сучасної психології.

Мета дослідження – виявити особливості саморегуляції навчально-професійної діяльності студентів соціономічних фахів з урахуванням успішності у цій діяльності.

Вибірка дослідження визначалась через рандомізацію та складена 247 студентами 2-4 курсів, що навчаються за спеціальностями «право» (37 осіб), «психологія» (33 особи),

«журналістика» (36 осіб), «соціальна робота» (46 осіб), «менеджмент» (39 осіб) та «педагогіка» (56 осіб) у рівному співвідношенні за курсами та статтю.

Методи дослідження. Комплекс психодіагностики особливостей саморегуляції навчально-професійної діяльності студентів соціономічних фахів складений такими методиками: 1) опитувальник «Стиль саморегуляції студентів – ССС-2011» В.І. Моросанової (2015), 2) опитувальник «Академічна саморегуляція» Р. М. Райана, Д. Р. Коннелла, адаптований М. В. Яцюк (2008), 3) шкала цілеспрямованості Ч. Снайдера (1991), в адаптації Є.М. Осіна (Гордеева, 2013).

Результати. У таблиці 1 показано відмінності у показниках саморегуляції навчально-професійної діяльності у студентів соціономічних фахів в залежності від спеціальності.

Виявлено, що у майбутніх менеджерів показники планування, моделювання, програмування, оцінки результатів, самостійності, гнучкості та надійності виражені вище, ніж у студентів інших спеціальностей.

Найнижчий рівень здатності до планування діяльності та надійності зафіксовано у студентів, які навчаються «журналістика» та «право». Здатність до програмування та гнучкості у поведінці в умовах навчально-професійної діяльності меншою мірою виражена у майбутніх юристів.

Загалом студенти за спеціальністю «журналістика» та «право» значно поступаються студентам інших спеціальностей за усіма параметрами саморегуляції навчально-професійної діяльності.

Майбутні соціальні робітники відрізняються достатньо високим рівнем здатності до саморегуляції навчально-професійної діяльності, поступаючись лише майбутнім менеджерам.

Майбутні учителі відрізняються перевагою у розвитку здатностей до планування, оцінки результату, самостійності та надійності. Інші регулятивні здатності в них виражені на середньому рівні.

Таблиця 1

Показники саморегуляції у студентів соціономічного фаху за різними спеціальностями

Показники саморегуляції	Журналістика	Право	Соціальна робота	Педагогіка	Менеджмент	Психологія	Н
Саморегуляція навчально-професійної діяльності							
Пл	8,08	8,49	10,72	10,14	12,08	9,36	36,68****
М	9,19	8,95	10,11	9,68	11,31	9,55	21,50**
Пр	8,78	8,03	9,33	8,95	10,36	9,06	21,94***
О	10,28	10,46	11,57	11,21	12,74	11,00	11,86*
С	9,47	9,41	11,15	10,09	12,51	10,30	28,31****
Г	7,83	7,70	9,30	8,71	10,00	9,36	28,86****
Н	8,28	8,65	10,28	9,88	11,33	9,79	17,18**
Академічна саморегуляція							
ВСр	27,67	26,35	26,65	25,54	28,90	26,55	10,00
ІдР	28,94	29,08	28,70	25,54	26,74	27,85	5,39
ІнтР	24,17	25,78	26,17	25,79	25,92	25,00	4,83
ЗР	30,28	31,35	29,17	30,52	27,62	29,36	16,12**
Цілеспрямованість у навчанні							
ЦН	28,06	25,32	24,85	21,54	24,62	25,82	47,16****

Примітка: Пл – планування, М – моделювання, Пр – програмування, О – оцінка результату, С – самостійність, Г – гнучкість, Н – надійність, ВСр – внутрішня саморегуляція, ІдР – ідентифікована регуляція, ІнтР – інтродюкована регуляція, ЗР – зовнішня регуляція, ЦН – цілеспрямованість у навчанні;

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$, **** $p < 0,0001$

У показниках здатностей до планування, програмування, моделювання та оцінки результату майбутні психологи поступаються майбутнім соціальним робітникам та педагогам, утім за параметрами гнучкості, самостійності та надійності у них зафіксовано такий саме рівень.

У таблиці 2 показано відмінності у показниках саморегуляції навчально-професійної діяльності у студентів соціономічних фахів в залежності від рівня академічної успішності.

Таблиця 2

Показники саморегуляції у студентів соціономічного фаху в залежності від академічної успішності

Показники саморегуляції	Успішні	Неуспішні	t
Планування	10,51	9,09	3,21***
Моделювання	10,27	9,20	3,47***
Програмування	9,39	8,69	2,64***
Оцінка результату	11,62	10,73	2,04*
Самостійність	10,64	10,32	0,81
Гнучкість	9,33	8,16	3,86***
Надійність	10,20	9,15	2,41**
Внутрішня саморегуляція	28,06	25,19	4,17****
Ідентифікована регуляція	23,77	32,90	-8,79****
Інтроєктована регуляція	27,20	23,29	6,53****
Зовнішня регуляція	29,78	29,70	0,15
Цілеспрямованість у навчанні	25,77	29,70	4,33****

Примітка: * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$, **** $p < 0,0001$

Виявлено перевагу високої академічної успішності у розвитку показників здатності до саморегуляції навчально-професійної діяльності за усіма параметрами, крім самостійності, яка не залежить від рівня успішності у процесі оволодіння майбутньою професією.

На рисунку 1 показано, що рівень академічної успішності є значущим фактором розвитку здатності до планування діяльності у психологів. В інших спеціальностей академічна успішність не впливає на рівень розвитку вміння планувати навчання.

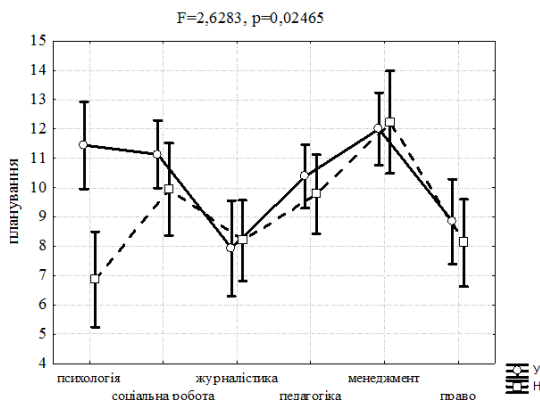

Рис. 1 Показники здатності до планування у студентів з високою та низькою академічною успішністю різних спеціальностей.

З рисунку 2 видно, що показники здатності до моделювання залежать як і від спеціальності, так і від успішності у навчанні. Більш успішні у навчанні майбутні психологи, журналісти, педагоги, менеджери та юристи мають вищі показники здатності до моделювання.

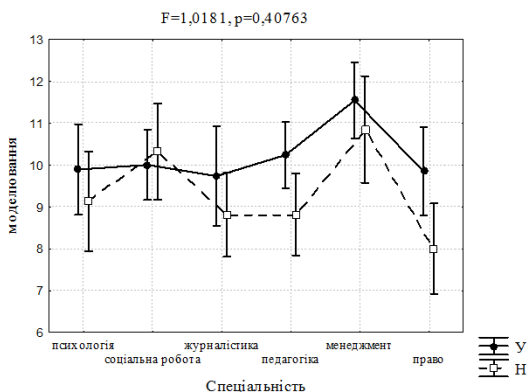

Рис. 2 Показники здатності до моделювання у студентів з високою та низькою академічною успішністю різних спеціальностей.

У майбутніх соціальних робітників академічна успішність на впливає на спроможність моделювати навчальну діяльність. Найнижчий рівень здатності до моделювання визначено у майбутніх юристів з низьким рівнем академічної успішності, а найвищий – у академічно успішних менеджерів.

З рисунку 3 видно, що показники здатності до програмування меншою мірою, ніж попередньо розглянуті показники саморегуляції, залежать від спеціальності чи від успішності у навчанні. Загалом більш успішні у навчанні студенти мають вищі показники здатності до програмування. Спеціальність також слабо впливає на рівень здатності до програмування навчально-професійної діяльності. Тільки у майбутніх юристів з низькою успішністю виявлено суттєве зниження показників здатності до програмування.

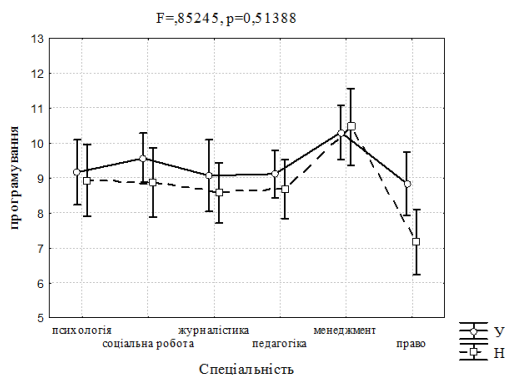

Рис. 3 Показники здатності до програмування у студентів з високою та низькою академічною успішністю різних спеціальностей.

На рисунку 4 показано, що рівень академічної успішності є значущим фактором розвитку здатності до оцінки результату у майбутніх журналістів та юристів. В інших спеціальностей академічна успішність не так істотно впливає на рівень розвитку вміння оцінювати власні результати навчання.

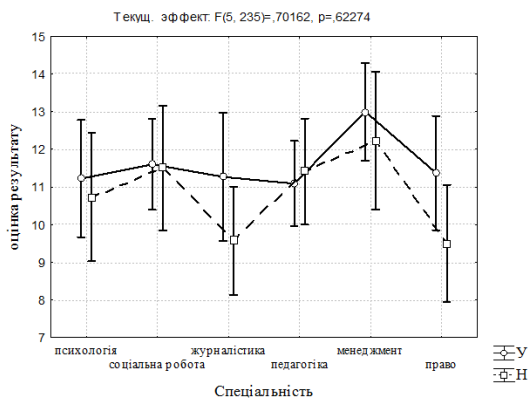

Рис. 4 Показники здатності до оцінки результату у студентів з високою та низькою академічною успішністю різних спеціальностей.

Рівень академічної успішності напряму пов'язаний із самостійністю студентів лише юридичного фаху (рис. 5).

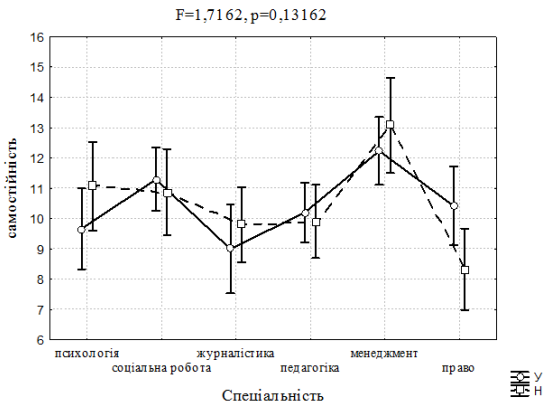

Рис. 5 Показники самостійності у студентів з високою та низькою академічною успішністю різних спеціальностей.

У більшості інших спеціальностей академічна успішність стає на заваді самостійності у навчанні, спричиняє більшу залежність від викладачів та студентського колективу, зокрема у

майбутніх психологів, журналістів та менеджерів. Такі результати зумовлені специфікою цих соціономічних професій. Сприятливий психологічний клімат у групі, добрі стосунки з однокласниками та викладачами, навчальна діяльність на засадах пріоритету групового над індивідуальним є чинником високої академічної успішності студентів-соціономістів.

Показники гнучкості загалом є вищими у студентів з високою академічною успішністю (рис. 6). У студентів-психологів, а також у майбутніх менеджерів показники гнучкості є найвищими по вибірці. Найнижчий рівень гнучкості виявлено у майбутніх юристів.

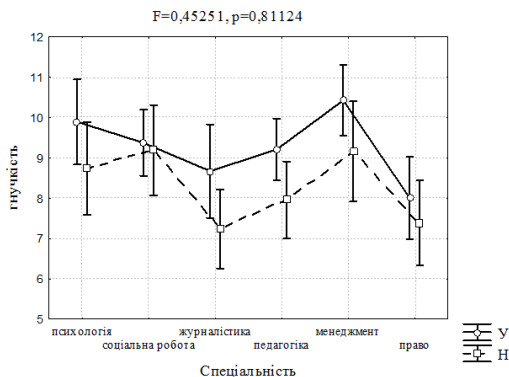

Рис. 6 Показники гнучкості у студентів з високою та низькою академічною успішністю різних спеціальностей.

Показники надійності тим вище, чим вище академічна успішність, що справедливо для усіх спеціальностей, крім менеджменту (рис. 7). Нижчі показники надійності властиві майбутнім журналістам незалежно від рівня їх академічної успішності. Найнижчий рівень надійності встановлено у майбутніх юристів з низьким рівнем успішності у навчанні.

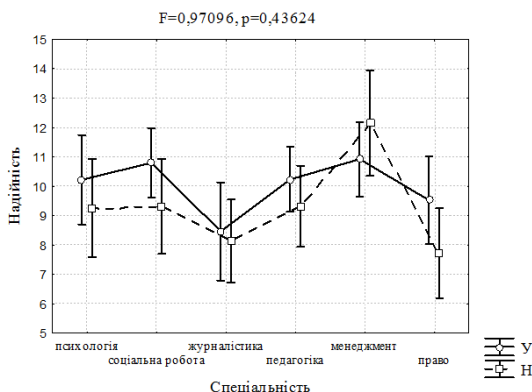

Рис. 7 Показники надійності у студентів з високою та низькою академічною успішністю різних спеціальностей.

Показники внутрішньої саморегуляції навчально-професійної діяльності є вищими у студентів, які навчаються за спеціальностями «психологія», «журналістика» та «менеджмент» за умови високої академічної успішності. Низький рівень академічної успішності передбачає низький рівень інтересу до навчання не залежно від спеціальності.

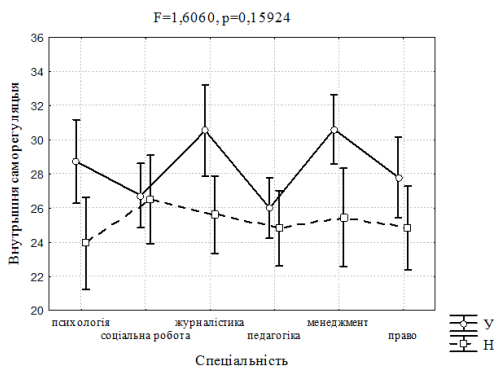

Рис. 8. Показники внутрішньої саморегуляції у студентів з високою та низькою академічною успішністю різних спеціальностей.

Рівень розвитку ідентифікованої регуляції навчально-професійної діяльності не залежить від спеціальності, утім прямо пропорційний успіхам у навчанні (рис. 9).

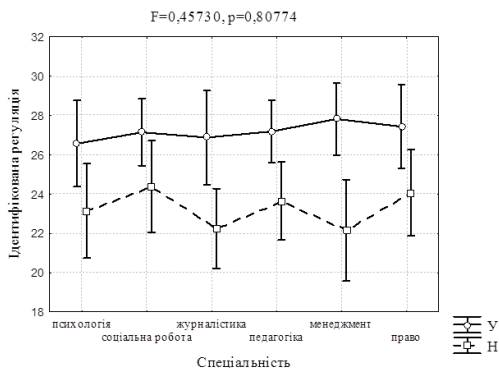

Рис. 9. Показники ідентифікованої регуляції у студентів з високою та низькою академічною успішністю різних спеціальностей.

Показники інтроектованої регуляції є вищими у неуспішних у навчанні студентів-соціономістів незалежно від майбутньої спеціальності (рис. 10).

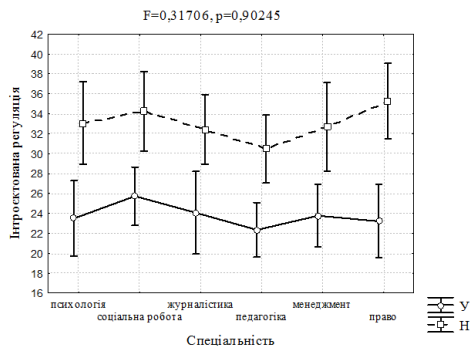

Рис. 10. Показники інтроектованої регуляції у студентів з високою та низькою академічною успішністю різних спеціальностей.

Показники зовнішнього регулювання вищі у майбутніх журналістів з високою академічною успішністю (рис. 11).

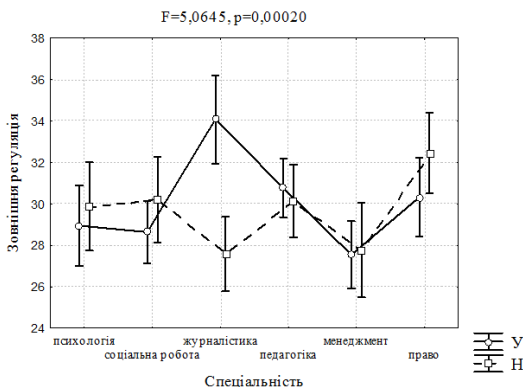

Рис. 11. Показники зовнішньої регуляції у студентів з високою та низькою академічною успішністю різних спеціальностей.

З рис. 12 видно, що цілеспрямованість у навчанні у майбутніх педагогів є найнижчою, особливо за умови низької академічної успішності.

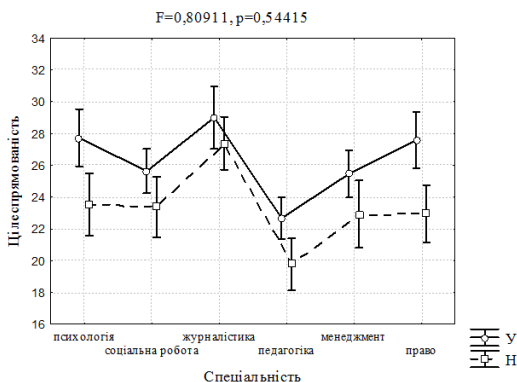

Рис. 12 Показники цілеспрямованості у навчанні у студентів з високою та низькою академічною успішністю різних спеціальностей.

Обговорення. Результати, отримані у представленому дослідженні загалом відповідають отриманій раніше відповідності між академічною успішністю, саморегуляцією навчальної діяльності (Кузнецов та ін., 2015) та вмотивованістю на досягнення (Гордеева, 2013) та губристичною вмотивованістю (Фоменко, 2018). Утім представлене дослідження доповнює і уточнює дані про пряму залежність між академічною успішністю та саморегуляцією навчально-професійної діяльності студентів через її розгляд у здобувачів, які навчаються за соціономічним фахом.

Висновки. Емпірично виявлено, що спеціальність соціономічного напрямку професій, якою оволодіває студент, має значущість у рівні розвитку його стильових показників саморегуляції навчально-професійної діяльності та цілеспрямованості у навчанні, утім є несуттєвою у розвитку академічної саморегуляції у термінах теорії Е.Десі – Р.Райана. Цілеспрямованість у навчанні є найвищою у майбутніх психологів, а стильові особливості саморегуляції навчання студентів вище у майбутніх менеджерів.

Вища академічна успішність позитивно позначається на усіх показниках саморегуляції навчання у виші, крім самостійності та зовнішнього регулювання.

Найбільш суттєвий синергійний вплив академічної успішності та специфіки майбутньої професії виявлено для показників здатності до планування та зовнішньої регуляції навчально-професійної діяльності: в успішних у навчанні майбутніх журналістів вищими є показники зовнішнього регулювання у навчанні, а в успішних у навчанні студентів-психологів виявлено найвищі показники здатності до планування навчання.

Література:

Гордеева Т.О. (2013). Мотивация учебной деятельности школьников и студентов: структура, механизмы, условия развития: дисс. ...д.психол.н.: 19.00.07. М. 441 с.

Кузнецов М.А., Кузнецов О.І., Фоменко К.І. (2015). Психічні стани студентів у процесі навчально-пізнавальної діяльності. Харків: ХНПУ.

Фоменко К.І. Губристична мотивація та саморегуляція суб'єкта діяльності / К.І. Фоменко// Науковий вісник Херсонського державного університету. Психологічні науки. Вип. 3, Т.2, 2017. – С. 95-101.

Фоменко К.І. Губристична мотивація: феноменологія, структура, детермінація. – Х.: Діса-плюс, 2018. – 484 с.

Snyder C.R., Harris C., Anderson J. R., Holleran S. A., Irving L. M., Sigmon S. T., Yoshinobu L., Gibb J., Langelle C., Harney P. (1991). The will and the ways: Development and validation of an individual differences measure of hope. *Journal of Personality and Social Psychology*. V. 60. P. 570-585.

Яцюк М. В. (2008). Адаптація опитувальника академічної саморегуляції Р. М. Райана і Д. Р. Коннелла (Causal Dimension Scale II SRQ-A). *Практична психологія та соціальна робота*. 4. 45-47.

Моросанова В.И., Бондаренко И.Н. (2015). Диагностика саморегуляции человека. М.: Когито-Центр.

Оригінальний рукопис отриманий 1 жовтня 2021 року

Стаття прийнята до друку 20 жовтня 2021 року